

Prezențe feminine în îmbogățirea patrimoniului muzeal arădean

Women's Presence in the Enrichment of the Arad Museum Heritage

FELICIA ANETA OARCEA*

Abstract: Looking through the pages of feminine history, one enters the universe of Arad's heritage across the 19th to the 21st centuries, where an unbroken lineage of women emerges. The women who have enriched the museum's collections through their vision and generosity. Known within the circles of the feminine elite, as heirs to the memory of their ancestors or families, they made donations or offered for acquisition objects of historical, documentary, and artistic value. Thanks to their contributions, we can now reconstruct the identity and destiny of numerous personalities, as well as pivotal events that have shaped the city of Arad and its artistic milieu. Even the everyday life of their times—marked by balls, soirées, concerts, or wars—did not escape the patrimonial imprint left by these remarkable women: the wives of the 1848 revolutionaries, of the generation of the Great Union of 1918, or the descendants of Arad's once-flourishing intellectual elite.

Keywords: Arad, feminism, museum heritage, identity and memory, intellectual elite.

Restituirea istoriei patrimoniului cultural ajuns în colecțiile muzeului arădean prin contribuția elitei feminine a veacurilor XIX–XXI probează exercițiul de recunoștință față de cele rămase în memoria colectivă ori uitate pe nedrept. Răsfoind filele registrelor de inventar, găsesc numele a numeroase doamne care au îmbogățit colecțiile acestei instituții păstrătoare a memoriei colective. Cunoscute pentru actele de filantropie, pentru susținerea culturii și

* Cercetător independent, Dr., istoric-muzeograf, Complexul Muzeal Arad, felly_oarcea@yahoo.com.

spiritualității, aceste femei au reprezentat modele de devotament și conviețuire într-o societate multietnică, multiconfesională și plurilingvistică.

Moștenitoarele memoriei înaintașilor sau păstrătoare ale identitarului și patrimoniului familial, ele au făcut donații sau au oferit spre achiziție bunuri cu valoare istorico-documentară și artistică. Grație lor, putem reconstitui destinul numeroaselor personalități, a unor evenimente cruciale care s-au abătut asupra Aradului ori „lumiile artistice” de odinioară. Nici cotidianul presărat cu baluri, serate dansante, concerte sau războaie nu a trecut de dorința de patrimonializare a obiectelor și a urmelor acestor doamne, soții ori urmașe ale revoluționarilor pașoptiști, ale generației Marii Uniri din 1918 ori ale elitei intelectuale arădene de odinioară.

Soția generalului Damjanics János, unul din cei 13 generali ai armatei revoluționare maghiare, executat sub zidurile cetății Aradului de austrieci în 6 octombrie 1849, Emilia Csernovics (Damjanich) (1819–1909), a fost invitată să îmbogățească patrimoniul Muzeului de Relicve din Arad de către primul director al acestei instituții, profesor Varjassy Árpád. Purtătoare a „vălul văduviei” timp de șase decenii, a declarat, în 21 iulie 1892, înainte de deschiderea acestei instituții că nu se putea despărți de obiectele memoriale ale soțului ei și că le va dona după moartea ei prin testament.

Cu toate acestea, ea s-a lăsat înduplecată și înainte de deschidere a pus la dispoziție sabia de paradă, coiful, inelul cu sigiliu, luneta, cravata, pipa și portretul realizat în Brescia¹.

Soțiile lui Kocsik Ferenc, Kocsik András și Aldeman András au donat Muzeului de Relicve cărja lui Damjanich János, obiect autentificat prin act notarial, semnat la Pâncota, în 1900².

În anul 1901, soția lui Rákóczy Parcsetich Hugó, Ottlyk Erzsébet, a dăruit mobilierul în care soțul ei a păstrat materialele cu care a executat picturile, desenele și sculpturile în timpul detenției³. Cu câțiva ani înainte, la 30 noiembrie 1898, fiul său, Parcsetich István, notar public în Radna, a adresat o scrisoare

¹ Zakar Péter, Felicia Aneta Oarcea, *Istoria „Muzeului Revoluției din 1848–1849” din „Arad/Az 1848–1849 és forradalom Múzeumának” története Aradról*, Editura Trinon, Arad, 2011, pp. 35, 38.

² Vezi registrele de inventar ale Complexului Muzeal Arad, Fond Muzeul Revoluției, nr. inv. 1348, 1352 (Procesului verbal nr. 722/1900).

³ Zakar Péter, Felicia Aneta Oarcea, *op. cit.*, 49.

conducerii muzeului, al cărei conținut făcea referire la donația lucrărilor tatălui său și la dorința acestuia de a fi etalate⁴.

Izbucnirea Marelui Război a zguduit din temelii întreaga lume. Cu toții au fost angrenați în ajutorarea celor plecați pe front și a familiilor acestora.

Redesenarea hărții Europei, realizarea Unirii celei Mari din 1 Decembrie 1918 și instaurarea administrației românești au marcat istoria patrimoniului. Directorul Palatului Cultural, profesor dr. Lazăr Nichi (1921–1944), a depus eforturi pentru a realiza un muzeu de „relicve” al patrimoniului spiritual românesc. Obținuse un fond de carte consistent, „2.203 volume”, de la Riria Xenopol, în 27 februarie 1920. În 12 mai 1921, în prezența ministrului Trancu-Iași și a numeroaselor personalități ale timpului, s-a inaugurat Biblioteca Palatului Cultural⁵. Riria dăruise cu acel prilej și patru lucrări semnate de Constantin Bucliu⁶.

Pe simetele sălii mici a Palatului Cultural au expus în anii interbelici pictorițe formate în mediile academice müncheneze, pariziene, italiene, bucureștene ori ale celei de la Baia Mare⁷. Fiecare a oferit spre achiziție sau au dăruit galeriei de artă lucrări care reconstituie universul artistic de atunci. Parvin din acei ani, lucrările lui Anyos Viola – *Mușcata* (1919), *Fată curățând cartofi* (1927), *Natură moartă* (1932), *Flori* (1936); Ersiliei Latinca – *Flori de liliac* (1919); Letiției Stamatiad – *Început de toamnă* – Eneonorei Codreanu Dobrovici – *Nud* (1922); Eugeniei Domnica Ispravnic – *Cap de studiu* (2), *Biserica din Miniș* (1924); Paulei Porter – *Femeie cu rață* (1925), Anisiei Grozda – *Oboseala* (1928), Ileanei Pallavecini – *Cap de studiu* (1931), Magdalenei Pucher – *Flori* (1936)⁸.

Inaugurând o politică de „difuziune culturală”, în primăvara anului 1934, Lazăr Nichi a adresat un memoriu autorităților locale, prin care propune eternizarea memoriei marilor oameni politici arădeni, trecuți la cele veșnice, Vasile Goldiș (10 februarie 1934) și Ștefan Cicio Pop (16 februarie 1934), prin amenajarea a două camere memoriale, realizarea portretelor celor doi și prin denumirea a două străzi din Arad⁹. Obiectivele sale au putut fi îndeplinite grație donațiilor celor două văduve, Elena Goldiș și Eugenia Cicio-Pop care au pus la

⁴ C.M.A., Arhiva Kölcsey, dos. 1898, f. nenr.

⁵ Felicia Aneta Oarcea, „Lazăr Nichi, deschizător de drumuri în organizarea bibliotecilor arădene”, în Vasile Popeangă (coord.), *Preocupări culturale în „Casa Cărții”, „Vasile Goldiș”* University Press, Arad, 2007, pp. 174–176.

⁶ C.M.A., Colecția de Artă (A.), nr. inv. 226–229 (*Satul Humulești, Cetatea Neamțului, Casa din Iași a lui Creangă și Casa lui Creangă din Humulești*).

⁷ Detalii despre istoria secției de artă vezi: Adriana Pantazi, „Colecție, expoziție, eveniment cultural”, în *Ziridava*, XXV/1, Arad, 2010, pp. 53–55.

⁸ *Ibidem*, nr. inv. 184–185, 235–236, 246–247, 252, 292, 296, 329, 349.

⁹ Arhiva Palat Cultural (A.P.C.), document nr. 75/1934.

dispoziție obiecte cu valoare memorială, piese de mobilier, fotografii, documente și publicații¹⁰.

Elena și Vasile Goldiș

Eugenia și Ștefan Cicio-Pop

Muzeul a achiziționat, în intervalul 1953–1957, obiecte prețioase, printre care amintim o parte din arhiva comisarului guvernamental Vukovics, care consta din 179 de documente și o diplomă (1957)¹¹. Mai târziu, respectiv în 7 februarie 1962, s-a iscat o discuție în jurul provenienței acesteia. Strănepoata fostului comisar a adus noi precizări referitoare la documentele parvenite de la mama sa, Elisabeta Vukovics. Ea arăta că, la acea vreme, aceasta le-a donat Muzeului Regional Arad, fără a pretinde vreo sumă de bani. Phiammeta Trăușan Vukovics a solicitat o eventuală reevaluare a lor pentru a primi suma de bani cuvenită¹².

¹⁰ C.M.A., *Colecția de Istorie, Fond Muzeu Oraș (C.I., F.M.O.)*, nr. inv. 5860; Felicia Aneta Oarcea, „Spre un nou muzeu. Repere ale secției de istorie modernă (I)”, în *Ziridava*, XXV/1, Arad, 2010, p. 26; Victor Cațavei, „Din colecția de ordine și medalii a Muzeului Județean Arad”, în *Ziridava*, VI, Arad, 1976, p. 483–497; Natalia Dascăl, „Din arhiva Complexului Muzeal Arad. Fondul Lazăr Nichi”, în *Ziridava*, XXI, 1998, p. 359–370; Felicia Aneta Oarcea, „O doamnă a Marii Uniri: Elena Goldiș (1882–1963). Repere biografice”, în Ramona Maria Mocanu (coord.), *Femei celebre ale României*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2024, pp. 349–362.

¹¹ C.M.A., A.P.C., dos. A.16P, nr. inv. 37, 1955–1956. *Procese verbale*, f. 40.

¹² *Ibidem*, nr. inv. 90, *Achiziții obiecte muzeale 1962–1965*, f. 1.

În vara anului 1963, instituția muzeală a cumpărat bunuri culturale de la Magda Balog – Medalia Corului Muncitorilor de la Uzina de Vagoane din Arad, medalia expoziției generale din Arad din 1890 și medalia Expoziției Industriale din Arad din anul 1880¹³ ori Margareta Vlaicov – Dare de seamă pe anul 1859–1860 a Școlii de Meserii și Desen din Arad, Diploma de onoare acordată de Asociația Meseriașilor din Arad lui Dangl A. cu ocazia expoziției industriale din Arad din anul 1885; Diplomă a Asociației de Tir din Arad, acordată lui Dangl János în 1868, la Arad; Diploma Asociației de Tir din Arad, acordată lui Dangl A. din 1860; Biografia lui Franz Déak; Harta județului Timiș-Torontal (1862); Schița locului pentru spectatori a Teatrului din Arad (1885)¹⁴.

Colecția ziarului *Știrea*, ce cuprindea 34 de volume provine prin achiziție de la Maria Szűcs¹⁵. În aceeași perioadă, Dömötör Rozalia oferă două ștampile ale Asociației Naționale pentru Cultura Poporului Român; Carte de pribegie pe numele lui Toth János; Cuvântări cu ocazia instalării lui Tököly Péter ca prefect al Aradului (1832); Cuvântări cu ocazia instalării crucii pe Biserica Ordinului Convenctual al Orașului Cameral Arad (1823); Descrierea festivităților cu ocazia declarării orașului Arad ca oraș liber regesc desfășurată între 17–28 august 1834; Cântec de slavă închinat festivității declarării orașului Arad ca oraș liber regesc în anul 1834¹⁶ ori portretul primarului Heim Domokos¹⁷.

Soția avocatului Tiberiu Vuia¹⁸, Camelia Vuia Șiclovan a donat începând cu 11 februarie 1980, fotografii, documente, publicații, care au fost reunite în Fondul Tiberiu Vuia, ce cuprinde 437 de bunuri culturale mobile¹⁹.

Delia Olariu, nepoata primului istoric de artă din Transilvania, prof. dr. Coriolan Petranu, fiica Victoriei Petranu, căsătorită Moldovan, a oferit spre achiziție fotografii cu bisericile de lemn și icoane din județele Arad și Bihor, documente, cărți, corespondență – scrisori și cărți poștale –, clișee și manuscrise aparținând unchiului ei²⁰. Menționăm Arta Evului Mediu, manual, 1931–1932

¹³ C.M.A., C.I., F.M.O., nr. inv. 854–856 (Procesul verbal 275/17 iunie 1963).

¹⁴ *Ibidem*, nr. inv. 857, 859–864.

¹⁵ *Ibidem*, nr. inv. 999 (Procesul verbal 957/1967).

¹⁶ *Ibidem*, nr. inv. 1012–1019 (Achiziție, Proces verbal 285/1968).

¹⁷ *Ibidem*, Fond Muzeu Feudal, nr. inv. 4433.

¹⁸ Detalii despre avocatul Tiberiu Vuia vezi: Lucian Ienășescu, „Considerații despre activitatea publicistică desfășurată de Tiberiu Vuia în anii interbelici”, în Doru Sinaci, Emil Arbonie (coord.), *Administrație românească arădeană. Studii și comunicări*, III, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2011, pp. 190–198.

¹⁹ C.M.A., C.I., Fond Tiberiu Vuia, nr. inv. 1–437.

²⁰ Detalii vezi: Elena Rodica Colta, „Doi cărturari, foști studenți la Budapesta: Ioan și Coriolan Petranu”, în Maria Bérenyi (editor), *Simpozon. Comunicările celui de al XV-lea simpozion al cercetărilor români din Ungaria*, Giula, 2006; Idem, „Un tezaur risipit: Colecția de artă Coriolan Petranu”, în *Studii și comunicări* II, Arad, 1994; Felicia Aneta Oarcea, „Nobilimea românească

(103 file), Renașterea italiană, manual, 1929–1930 (139 file), Renașterea în nordul Europei, manual, 1926–1927 (64 file), Arta Evului Mediu, manual, 1931–1932. De asemenea, în Fondul Coriolan Petranu au fost înregistrate manuscrise, manuale, fotografii, reviste, broșuri, ale bunicului ei, profesorul Ioan Petranu²¹. Lor le-a adăugat donațiile din anii 1982 și 1984, care întregesc universul familiei Petranu cu piese de mobilier și tablouri²².

Aplecându-se asupra universului preocupărilor lui Coriolan Petranu, Elena Rodica Colta, fost etnograf la Complexul Muzeal Arad, a cunoscut-o pe Delia Olariu. De la dna muzeograf Ileana Florea, prietena Deliei Olariu, Rodica a apreluat Diploma de doctor a lui Coriolan Petranu, cu sigiliu, emisa de Universitatea Viena (1917); Diploma de doctor în filosofie a lui Ioan Petranu, pe pergament, cu sigiliu de ceară roșie (1901); portretul de familie, cu rama și sticlă a profesorului Ioan Petranu, cu soția, socrii și copiii, Coriolan și Veturia; portret cu rama de birou a profesorului Coriolan Petranu, din timpul studenției; Victoria Petranu în port de Tulgheș, pe care le-a donat muzeului²³.

Fiica primarului Cornel Luțai, Maria, a dăruit fotografii, printre care cea a primei conduceri a județului Arad din 1919; un memoriu, diploma de doctor în științe juridice și diploma de onoare acordată de Căminul Industriașilor din Arad lui Cornel Luțai²⁴.

Muzeul a achiziționat de la Szilard Agneta o canapea, o masa și șase scaune tapițate biedermaier care au aparținut lui Vasile Goldiș²⁵.

Crișan Cornelia din Arad a donat o serie de fotografii care permit reconstituirea istoriei inundațiilor din orașul și județul Arad în anul 1932²⁶.

În anul 1977, în ajunul aniversării a 60 de ani de la Marea Unire de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, Margareta Raicu (1895–1982), fiica lui Sava (1859–1920) și Elenei Raicu (1867–1913), a oferit spre achiziție portretele părinților ei, realizate de reputatul pictor arădean Carol Wolf, cel al Elenei Cuza, precum și câteva publicații²⁷.

arădeană în veacurile XIX–XX. Familia Petranu de Ileanda – destin și istorie”, în *Banatica*, 33, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2023.

²¹ C.M.A., C.I., *Fond Coriolan Petranu*, nr. inv. 1–1405 (Achiziție, Proces verbal nr. 1079/14 iunie 1972).

²² *Ibidem*, nr. inv. 1406–1414 (Donații, Proces verbal 2082/19 octombrie 1982, 1082/18 decembrie 1982; 16 august 1984).

²³ *Ibidem*, F.M.O. nr. inv. 12169–12180 (Proces verbal din 9 ianuarie 2013).

²⁴ *Ibidem*, nr. inv. 2725–2731 (Proces verbal 994/1976).

²⁵ *Ibidem*, nr. inv. 3145–3152 (Proces verbal nr. 1710/1976).

²⁶ *Ibidem*, nr. inv. 3389–3494 (Proces verbal din 13 martie 1977).

²⁷ *Ibidem*, nr. inv. 3509–3515.

Sava și Elena Raicu

Eugenia Pintiliescu, nepoata lui Vasile Goldiș a oferit *Jurnalul de tinerețe a lui Vasile Goldiș*, fotografii, Albumul de la funeraliile lui Vasile Goldiș, arborele genealogic al familiei și publicații care le-au aparținut²⁸. Lor li se adaugă fotografii, ordine militare și obiecte cu valoare memorială aparținând soțului ei, Emil Pintiliescu. În 1997, ea a continuat să îmbogățească patrimoniul muzeal cu fotografii și documente despre familia ei: despre bunicul acesteia, preotul Ioan Cornea (1802–1873); Rostirea comemorativă de la întâlnirea de absolvire de la Oradea în urmă cu 40 ani (1928) a lui Simion Cornea, tatăl ei; schița genealogică a familiei Cornea; documente de familie, broșuri muzicale²⁹.

În aceeași perioadă, Grațiana Mager a oferit spre achiziție fotografii din Țintul Hămagiului, cu țărani și personalități ale zonei, precum preotul Ioan Groza din Criscior ori profesorul Traian Mager³⁰.

Asemeni lor, Elena Izpravnic, rudă cu familia Ciorogariu, a vândut o serie de fotografii ce-l înfățișează pe episcopul de Oradea, Romulus Ciorogariu, dintre care amintim vizita Reginei Maria la Oradea, primirea prințului Nicolae la Oradea, participarea la festivitățile de la Alba Iulia din 1928 și altele³¹.

O impresionantă donație a descendenților familiei lui dr. Ioan Suciu, Lucia Ioan și Ovidiu Avramescu, survenită în 6 martie 1981, și achiziția, din 26 iunie același an, de la Ion Simion, au constituit un fond aparte – Fondul Suciu. El

²⁸ *Ibidem*, nr. inv. 4002–4010 (Achiziție, Proces verbal 626/24 martie 1978).

²⁹ *Ibidem*, nr. inv. 4011–4028; *Ibidem*, 10318–10342 (Donație 366/11.12.1997)

³⁰ *Ibidem*, nr. inv. 4129–4148.

³¹ *Ibidem*, nr. inv. 4149–4195.

reunește bunuri culturale cu valoare istorico-documentară și memorială – cărți, documente, fotografii și obiecte personale ori piese de mobilier³².

Adriana Ștefania Iercan căsătorită Sudreanu, fiica avocatului și referentului școlar de la Episcopia de Oradea, Nerva Iercan a donat, în 1997, obiecte cu valoare memorială, cărți și publicații, medalii care au aparținut tatălui ei. Peste câțiva ani (2002), l-a îmbogățit cu documente și fotografii personale împreună cu soțul ei, Ion Sudreanu – certificat de naștere, matricola școlară a Adrianei pe anii 1942/1943, certificat de absolvire a Liceului „Elena Ghiba Birta” (1956); diploma de absolvire a Facultății de Filologie, secția limbi romano-germanice, a Universității București; fotografii și certificate din vremea când a fost profesoară la Liceul „Moise Nicoară”; pașaport; carte de muncă, etc. Grație muzeografului Gheorghe Lanevschi, documentele din 2002 au ajuns în posesia muzeului, specialiștii constituind Fondul Nerva Iercan³³.

De-a lungul timpului, cercetători și istorici au recuperat urme ale generației anilor 1918–1919. Cu toate acestea, spațiul muzeal, remodelat după un șablon conceput de propaganda P.C.R., a rămas multe decenii tributary unei prezentări uniformizate a istoriei naționale, pigmentată, în mică măsură, cu aspecte ale celei locale.

Anii postdecembriești au trezit dorința urmașilor personalităților arădene de a îmbogăți patrimoniul muzeal.

După ce în 25 martie 1997, Doina Hanga, fiica profesorului dr. Lazăr Nichi făcuse o donație consistentă de monede și diploma de licență a tatălui ei³⁴, în anul 2000, a oferit spre achiziție altele, constituindu-se Fondul Lazăr Nichi³⁵. Urmând modelul părinților săi, Rodica Calciu, fiica Doinei și a lui Vladimir Hanga și nepoata directorului Palatului Cultural, prof. dr. Lazăr Nichi, a dăruit, în 2018, un exemplar tipărit al tezei de doctorat a bunicului ei, *Ismerte-e Petrarca Silius „Punica”-járt?* (Budapest, 1909); fotografii și documente de familie (scrisori), precum și valiza de război³⁶.

Descendenta bogatei familii de comercianți evrei, Goldschmidt, Margareta, fiica Celiei, căsătorită cu Jozsef Stern, iar după decesul acestuia, cu Eugen Braun a răspuns invitației istoricului Gheorghe Lanevschi³⁷ de a dona bunuri aparținând

³² Natalia Dascăl, „Din colecțiile muzeului arădean – Fond Ioan Suciu”, în *Ziridava*, XIX–XX, Arad, 1996, pp. 371–384.

³³ C.M.A., C.I., *Fond Nerva Iercan*, nr. inv. 1–93 (Proces verbal din 1 octombrie 1997; Proces verbal nr. 31/21 ianuarie 2002).

³⁴ C.M.A., C.I., *F.M.O.* nr. inv. 10891–11102.

³⁵ Idem, *Fond Lazăr Nichi (F.L.N.)*, nr. inv. 1–55.

³⁶ *Ibidem*, nr. inv. 56–68.

³⁷ Detalii despre familia Goldschmidt vezi: Gheorghe Lanevschi, „Povestea familiei de evrei arădeni Goldschmidt”, în Elena Rodica Colta (coord.), *Identitate, alteritate, multiculturalitate*, Arad, 2001.

Diploma de profesor a lui Lazăr Nichi

familiei – fotografii, documente, tablouri, lucruri de mână³⁸. În același an, muzeul a achiziționat cunoscuta bluză cu mărgelă și fustă cu trenă, purtată de mama Ceciliei Goldschmidt, Leontine Tauber la căsătoria fiicei ei³⁹.

Preluând exemplul Margaretei Braun, Terezia Hatschek a donat documente, fotografii, carte de identitate a lui Zoltan Schmidt, socrul medicului arădean Hatschek Arthur, invitație de nunta a lui Hatschek Arthur și Schmidt Gizela, fotografii de familie, corespondență, manuale școlare, trusă medicală, ștampile, chitanțe și acțiuni bancare, felicitări și cărți poștale⁴⁰.

Asemeni lor, Margareta Steiner a dăruit cărți de rugăciuni în limbile germană și ebraică ori maghiară și ebraică, umerase ale caselor de modă „Fortuna” și „Diva”⁴¹. Prin strădaniile

Margareta Braun
(1907–1995), fiica Celiei

³⁸ C.M.A., C.I., F.M.O. nr. inv. 8045–8120 (Procesul verbal 234/1993).

³⁹ *Ibidem*, nr. inv. 8186–8397 (Procesul verbal 266/1993).

⁴⁰ *Ibidem*, nr. inv. 8507–9018 (Proces verbal 59/10.02.1994; Proces verbal 96/2.03.1994).

⁴¹ *Ibidem*, nr. inv. 9295–9308 (Proces verbal nr. 72/16.02.1995).

istoricului și muzeografului, Gheorghe Lanevschi, care a încurajat aceste doamne să pună la dispoziția muzeului arădean obiecte care au aparținut familiilor lor, se poate reconstitui patrimonial identitar al comunității ebraice din Arad.

Natalia Dascăl, muzeograf cu vechi state de plată, a donat și înregistrat, de-a lungul timpului, numeroase bunuri culturale mobile, printre care: Diploma de cetățean de onoare al Timișorii aparținând lui Sever Bocu și câteva fotografii ale întâlnirii acestuia cu Regina Maria; fotografie cu primii decorați cu Ordinul „Ferdinand I” (1933), precum și cu episcopul Roman Ciorogariu⁴², Vasile Goldiș, două Albume cu fotografii redând localitatea Sâmbăteni în timpul cercetărilor științifice ale Fundației „Principele Carol” din 1935⁴³. Acestora li se adaugă Albumul cu fotografii ale inundațiilor din 1932; Buletinul Municipiului Arad (1935–1940); Buletinul Uniunii Avocaților (1931–1933); Statutele Societății funcționarului administrativ din județul Timiș; Album cu înscrisuri ale firmelor, dosar cu acte ale Liceului „Dimitrie Țichindeal”; mapă cu mijloacele de transport care au funcționat la Arad; brevete de decorare; necrologul lui Vasile Goldiș; dosar cu acte ale firmelor cu care a lucrat arhitectul Francisc Trithaler; diplome ale arhitectului Trithaler; carte de identitate CFR; fotografii și documente ale locotenentului Iustin Șeredan; fotografii de familie și necrolog ale lui Mihai Veliciu; brevetele de decorare ale sublocotenentului Emil Pintiliescu; acte și documente ale dr. Iuliu Giurcutiu și altele. De asemenea, cărți de lucru și carnete de asigurare din perioada interbelică; medalii jubiliare (1918–1998); hotărârile și diplomele de cetățeni de onoare postmortem conferite de Consiliul Local al Municipiului Arad lui Ștefan Cicio-Pop, Vasile Goldiș, Ioan Suciu și Iustin Marșieu în 1998; dosar cu materiale privind alegerile locale și ziare ce relatează despre cele prezidențiale din 2000, precum și dosare cu documente ale diverselor firme arădene din perioada comunistă, cu cărți poștale⁴⁴.

Maria Odry, restaurator pictură la muzeul arădean, a sporit patrimoniul cu felicitări, ilustrații, cărți poștale, fotografii⁴⁵.

În anul 1995, Biro Margareta a dăruit fotografii cu grădina de vară din Aradul Nou, cimitirul Micălaca, gara din Arad în timpul Primului Război Mondial, fotografii ale familiei Schamberger printre acestea și una cu Schamberger Maria, fiica fabricantului de trăsuri din Arad, Schamberger Ladislau, la care se adaugă

⁴² *Ibidem*, nr. inv. 9412–9418 (Proces verbal nr. 370/14.09.1995).

⁴³ *Ibidem*, nr. inv. 9455–9457 (Notă informativă nr. 385/22.09.1995).

⁴⁴ *Ibidem*, nr. inv. 9880–9979 (Donație 484/4.12.1996); *Ibidem*, nr. inv. 10125–10134 (199/22.06.1998); *Ibidem*, nr. inv. 10211–10218 (Donație 80/02.03.1998); *Ibidem*, nr. inv. 10232–10250 (Donație 342/29.12.2000)

⁴⁵ *Ibidem*, nr. inv. 9527–9610 (Donație nr. 406/7.11.1995).

altele: documente – extrase, certificate, adeverințe⁴⁶. Peste numai un an, le-a adăugat decorații din perioada comunistă⁴⁷, fotografii cu orfelinatul Fischer Eliz (1919) și cu cea a familiei Schamberger Ladislau⁴⁸.

În șirul nesfârșit al donatoarelor o amintim pe Ileana Stern din Arad, care, în 1997, a îmbogățit patrimonial cu numeroase fotografii ce înfățișează construcții de poduri, cămine culturale, băi comunale ori dosare cu documente din anii celui de-Al Doilea Război Mondial⁴⁹.

Ioana Albu din Arad a donat o rochie stil secesion, cărți de vizită și reclame ale comerciantului de vinuri și miere Szátmáry-Szabó István din Pâncota, diverse documente și cărți poștale din anii celui de-Al Doilea Război Mondial⁵⁰.

Neobosita cercetătoare, Elena Rodica Colta a dăruit în 1997, Regulamentul de serviciu și al examenelor de capacitate al pompierilor voluntari din Arad și alte documente⁵¹; în 2003, etichete de băutură aparținând fabricii de vin și lichior „Coety” din Sânicolaul Mic, proprietar fiind Johan Weiss⁵². În 2019, a îmbogățit patrimonial cu două pălării de epocă tip melon (gambeta)⁵³.

Lavinia Vlad din Timișoara a oferit mănuși din piele din anii 1925–1931, model de mânecă dantelată din 1880, fragmente din bluză de voal (1900–1901)⁵⁴.

Sculptorița și pictorița Iolanda Rosa a dat litografia „Venirea șvabilor”, oferind diverse detalii „Mamă cu copil”, „Femei cu copii”, „Femeie cu fetiță dormind”, „Bărbat cu copil de mână” ori personaje odihnindu-se lângă căruță⁵⁵.

Magda Pintiliescu, nora Eugeniei Pintiliescu, a oferit câteva documente, proiectul podului peste Prut, planul general al Porților de Fier și harta Europei din 1940, care au aparținut soțului ei⁵⁶.

De la istoricul de artă Irma Szabo, muzeul a achiziționat un tablou de sec. XIX, o rochie și două perechi de pantofi de damă de la începutul veacului XX⁵⁷.

În anul 1996, Iudit Angel, pe vremuri istoric de artă la muzeul arădean, nepoata fostului primar al Aradului, Ștefan Anghel, a contribuit la reconsti-

⁴⁶ *Ibidem*, nr. inv. 9611–9681 (Donație 407/7.11.1995).

⁴⁷ *Ibidem*, nr. inv. 9721–9727 (Donație 51/20.02.1996).

⁴⁸ *Ibidem*, nr. inv. 9823–9851 (Donație 219/11.06.1996).

⁴⁹ *Ibidem*, nr. inv. 10034–10067 (Donație 66/8.04.1997).

⁵⁰ *Ibidem*, nr. inv. 10137–10157 (Donație 212/26.06.1998).

⁵¹ *Ibidem*, nr. inv. 10019–10020 (Donație 136/3.06.1997).

⁵² *Ibidem*, nr. inv. 11139–11151 (Procesul verbal 365/20 august 2003).

⁵³ *Ibidem*, nr. inv. 12405–12406.

⁵⁴ *Ibidem*, nr. inv. 10251–10257 (Donație 7/9.01.2000)

⁵⁵ *Ibidem*, nr. inv. 10262–10275 (Donație 8/9.01.2000)

⁵⁶ *Ibidem*, nr. inv. 12407–12409.

⁵⁷ *Ibidem*, nr. inv. 9702–9705 (Achiziție 476/14.12.1995)

Ștefan Anghel (1872–1957)

tuirea vieții și activității amintitului edil prin fotografii, documente și tabloul bunicului ei⁵⁸.

Gabriela Ioja a dat piese vestimentare și accesorii – bluză albă de damă (sec. XIX), mănuși de damă, album fotografic⁵⁹.

Togányi Margalena a dăruit o cutie cu capac pentru pălării, pălărie neagră de damă, mănuși de damă, umbrela de vară pentru dame, evantai, cataloage de modă și corespondența Ghinga-Manase⁶⁰.

Documente și fotografii ce au aparținut preotului-învățător Ioan Putici, Victoriei Putici ori un set de fotografii cu corul din Chizătau au fost ofetite de Stela Isfan⁶¹.

La ceasul aniversar al Centenarului Marii Uniri, descendentele unei familii de seamă a Aradului, doamnele Rodica Țabic și Adriana Popescu, care au păstrat cu sfințenie bunurile înaintașilor lor, completează patrimoniul cultural românesc. Prin însemnata lor donație și oferta de achiziție, se constituie cele două fonduri „Adriana și Sever Ispravnic” și Ciorogariu. Fondul „Adriana și Sever Ispravnic”⁶² reunește portretul Adrianei Ispravnic, un pastel realizat de pictorița Eleonora Codreanu-Dobrovici, cel al lui Sever Ispravnic, pictat de Carol Wolff; diploma de doctor în drept a lui Sever Ispravnic; fotografii de familie – copiii Letiția și Marius, Letiția cu soțul Romulus Ioanovici, bunicii Adriana și Sever cu nepoatele Rodica și Sanda, fotografii ale generalului Romulus Ioanovici de la diverse parade militare, cu familia sau cu personalitățile vremii; diverse documente de familie⁶³. La dorința doamnei Popescu, am constituit Fondul Ciorogariu, care reunește

Adriana Ispravnic (1877–1963)

⁵⁸ *Ibidem*, nr. inv. 9841–9872 (Donație 216/11.06.1996)

⁵⁹ *Ibidem*, nr. inv. 10414–10424 (Donație 559/8.09.2004).

⁶⁰ *Ibidem*, nr. inv. 10434–10446 (Donație 227/19.04.2004)

⁶¹ *Ibidem*, nr. inv. 10406–10413 (Donație 446/16.07.2004)

⁶² Detalii despre familia Ispravnic vezi: Felicia Aneta Oarcea, „Pe urmele generației Marii Uniri. Episoade din istoria familiei Ispravnic”, în *Banatica*, 29, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2019, pp. 241–250.

⁶³ C.M.A., C.I., *Fond Adriana și Sever Ispravnic*, nr. inv. 1–109 (Oferta de donație din 2018; Ofertă de donație din 2019).

portretul episcopului Roman Ciorogariu, fotografii și documente printre care amintim Testamentul familial și Codicilul original – Duplicat al codicilului (Oradea, 22 ianuarie 1935), precum și Caietele Herminei Ciorogariu⁶⁴.

Adriana Blaj, din Timișoara, la dorința soțului ei, Lucian, a pus la dispoziția muzeului documente, fotografii, albume și cărți care au aparținut familiei preotului-profesor Ioan Blaj, din zona Săvârșin. Menționăm Diploma de capacitate pentru învățător a lui Ioan Blaj (Arad, 13 septembrie 1943); Diploma de bacalaureat teoretic (Arad, 1946); Albume cu fotografii „Câțiva colegi de la Școala de Ofițeri Rezervă Infanterie, nr. 6, Ineu”; Diploma de absolvire a Facultății de Științe Juridice a lui Ioan Blaj (Cluj, 1955) și altele⁶⁵.

Exercițiul de recunoștință se îndreaptă către aceste păstrătoare ale memoriei înaintașilor care au îmbogățit patrimoniul muzeului arădean prin donații sau oferte de achiziții. Între noi, cei de azi, și cei ce-au fost și au contribuit la conservarea valorilor noastre identitare, aceste doamne au confecționat o punte peste generații, un univers care ne îndeamnă să facem apel la istorie și memorie, căci „Memoria e coerența noastră, rațiunea noastră, acțiunea noastră, sentimentul nostru. Nu suntem nimic fără ea”⁶⁶. Iar „Istoria ar fi imposibilă fără memorie – fără memoria mea, a ta, a noastră, a multor generații care ne-au precedat și a celor multe care or să ne urmeze”⁶⁷.

Bibliografie

Surse inedite

Complexul Muzeal Arad

Arhiva Kölcsey

Arhiva Palat Cultural

Colecția de Artă

Colecția de Istorie

Fond Adriana și Sever Ispravnic

Fond Ciorogariu

Fond Coriolan Petranu

Fond Lazăr Nichi

Fond Muzeu Feudal

Fond Muzeu Oraș

Fondul Muzeul Revoluției 1848–1849

Fond Nerva Iercan

Fond Tiberiu Vuia

⁶⁴ *Ibidem*, *Fond Ciorogariu*, nr. inv. 1–45 (Contract de achiziție din 2019).

⁶⁵ *Ibidem*, F.M.O. nr. inv. 12410–12452 (Referat de evaluare 1240/16.12 2019).

⁶⁶ Luis Buñuel, *Ultimul suspin*, Editura Humanitas, București, 2004, p. 9.

⁶⁷ Adrian Cioroianu, *Focul ascuns în piatră. Despre istorie, memorie și alte vanități*, Editura Polirom, 2002, p. 14.

Surse editate. Lucrări generale și speciale

- Buñuel, Luis, *Ultimul suspin*, Editura Humanitas, București, 2004.
- Cațavei, Victor, „Din colecția de ordine și medalii a Muzeului Județean Arad”, în *Ziridava*, VI, Arad, 1976.
- Cioroianu, Adrian, *Focul ascuns în piatră. Despre istorie, memorie și alte vanități*, Editura Polirom, 2002.
- Colta, Elena Rodica, „Doi cărturari, foști studenți la Budapesta: Ioan și Coriolan Petranu”, în Maria Bérenyi (editor), *Simpozon. Comunicările celui de al XV-lea simpozion al cercetărilor români din Ungaria*, Giula, 2006
- Colta, Elena Rodica, „Un tezaur risipit: Colecția de artă Coriolan Petranu”, în *Studii și comunicări*, II, Arad, 1994.
- Dascăl, Natalia, „Din colecțiile muzeului arădean – Fond Ioan Suciu”, în *Ziridava*, XIX–XX, Arad, 1996.
- Dascăl, Natalia, „Din arhiva Complexului Muzeal Arad. Fondul Lazăr Nichi”, în *Ziridava*, XXI, 1998.
- Ienășescu, Lucian, „Considerații despre activitatea publicistică desfășurată de Tiberiu Vuia în anii interbelici”, în Doru Sinaci, Emil Arbonie (coord.), *Administrație românească arădeană. Studii și comunicări*, III, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2011.
- Lanevschi, Gheorghe, „Povestea familiei de evrei arădeni Goldschmidt”, în Elena Rodica Colta (coord.), *Identitate, alteritate, multiculturalitate*, Arad, 2001.
- Oarcea, Felicia Aneta, „Lazăr Nichi, deschizător de drumuri în organizarea bibliotecilor arădene”, în Vasile Popeangă (coord.), *Preocupări culturale în „Casa Cărții”, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2007.*
- Oarcea, Felicia Aneta, „Spre un nou muzeu. Repere ale secției de istorie modernă (I)”, în *Ziridava*, XXV/1, Arad, 2010.
- Oarcea, Felicia Aneta, „Pe urmele generației Marii Uniri. Episoade din istoria familiei Ispravnic”, în *Banatica*, 29, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2019.
- Oarcea, Felicia Aneta, „Nobilimea românească arădeană în veacurile XIX–XX. Familia Petranu de Ileana – destin și istorie”, în *Banatica*, 33, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2023.
- Oarcea, Felicia Aneta, „O doamnă a Marii Uniri: Elena Goldiș (1882–1963). Repere biografice”, în Ramona Maria Mocanu (coord.), *Femei celebre ale României*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2024.
- Pantazi, Adriana, „Colecție, expoziție, eveniment cultural”, în *Ziridava*, XXV/1, Arad, 2010.
- Zakar, Péter, Oarcea, Felicia Aneta, *Istoria „Muzeului Revoluției din 1848 1849” din „Arad/ Az 1848–1849 és forradalom Múzeumának” története Aradról*, Editura Trinon, Arad, 2011.